

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 7957/07

בפני :
כבוד השופטת א' חיות
כבוד השופט י' דנציגר
כבוד השופט י' עמית

העותרים :
1. עוזי שדה
2. מאיר כהן
3. עמותת המשפט בשרות הזקנה
4. עמותת יד ריבה-סיוע משפטי לקשיש
5. הסתדרות הגימלאים בישראל

נגד

המשיבים :
1. השר לבטחון פנים
2. מפקד המטה הכללי משטרת ישראל
3. ראש אגף קהילה ומשמר אזרחי-משטרת ישראל

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה : כ"ב בחשון התש"ע (09.11.09)

בשם העותרים : עו"ד ד"ר ישראל דורון ; עו"ד אדם פיש ; עו"ד כרמית שי

בשם המשיבים : עו"ד דנה מנחה ; עו"ד דניאל גולדברג

פסק-דין

השופטת א' חיות:

עתירה זו עניינה בבקשת העותרים כי תבוטלנה הוראות שנקבעו ב"נוהל גיוס מתנדבים לאק"מ" (אגף קהילה ומשמר אזרחי) של המשטרה, העוסקות בגיל הפסקת פעילותם של מתנדבים במשמר האזרחי. העותרים סבורים כי קביעת גיל ביולוגי אחיד להפסקת ההתנדבות פוגעת בשוויון ובכבוד האדם של המתנדבים באופן בלתי מידתי,

וכי מן הראוי שהחלטה בדבר המשך ההתנדבות תיקבע בהתאם ליכולותיו של כל מתנדב ללא קשר לגילו.

רקע נורמטיבי

1. המשמר האזרחי פועל מכוח פרק 17 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], תשל"א-1971 (להלן: פקודת המשטרה) ועל-פי תקנות המשטרה (המשמר האזרחי), תשנ"ז-1996 (להלן: תקנות המשטרה). המשטרה רשאית להסתייע במשמר האזרחי בפעולותיה למען שמירת הביטחון, הנפש והרכוש כמפורט באותן תקנות. כן רשאית המשטרה להסתייע במשמר האזרחי בפעולות למען שמירת בטחון הנפש והרכוש מפני פגיעת איבה (ראו סעיף 49ב לפקודת המשטרה). חברי המשמר האזרחי הינם, בין היתר, מי שנתקבלו למשמר כמתנדבים (ראו סעיף 49ג(1) לפקודת המשטרה), ותקנה 3 לתקנות המשטרה קובעת כי מפקד המשמר רשאי לקבל כחבר המשמר מי שנמצא כשיר לכך בהתחשב בגילו, בריאותו, כישוריו, עברו, מהימנותו ואופיו, ובלבד שאין בעיסוקו או בתפקידו ניגוד עניינים עם חברות במשמר או שאין מניעה אחרת לקבלו. סעיף 49ד(א) לפקודת המשטרה קובע כי "חובותיו, זכויותיו, סמכויותיו, חסינויותיו וכפיפותו לשיפוט ולדין משמעת של חבר המשמר בשעת מילוי תפקידו יהיו כשל שוטר, בשינויים שיקבע השר בצו...", וסעיף 49ה(1) לפקודת המשטרה קובע כי חברותו של מתנדב במשמר האזרחי פוקעת, בין היתר, משנמסרת לו על כך הודעה בכתב של מפקד המשמר בתחום הרשות המקומית. כמו כן, רשאי קצין משטרה בכיר שהוסמך לכך על-ידי מפקד המשמר, להודיע לחבר המשמר האזרחי על הפסקת חברותו במשמר אם ראה שחדלו להתקיים בו התנאים המפורטים בסעיף 3 לתקנות, כולם או מקצתם, וכן מטעם אחר שיירשם (ראו תקנה 11(א) לתקנות המשטרה).

2. במוקד העתירה ניצב נוהל שקבע מפקד אגף קהילה ומשמר אזרחי (אק"מ) במשטרה בשנת 2007, בו מוסדר אופן גיוסם של מתנדבים למשמר האזרחי (נוהל 70.011, להלן: הנוהל או נוהל גיוס מתנדבים). נוהל זה עודכן לאחר הגשת העתירה (בחודש מארס 2009). סעיף 3 לנוהל (בשני הנוסחים) מפרט את הדרישות לצורך קבלה להתנדבות במשמר האזרחי, וסעיף קטן (ב) עוסק ב"גיל המתנדבים" וקובע גיל גיוס מינימאלי ומקסימאלי ליחידות השונות. בנוסח המעודכן של הנוהל גיל הגיוס המקסימאלי שנקבע ליחידה למניעת עבריינות (ימע"ר) וליחידה לטיפול בעבריינות נוער (ימע"ן) הוא 50; גיל הגיוס המקסימאלי שנקבע ליחידות המיוחדות (יח"מ) הוא 62; וגיל הגיוס המקסימאלי למשא"ז (משמר אזרחי) אבטחה הוא 65.

סעיפים 3(ב) ו-3(ב) (4) לנוהל עניינם בגיל הפסקת ההתנדבות במשמר האזרחי, ונוסחם (בנוהל משנת 2007, אליו מתייחסת העתירה שהוגשה טרם עדכון הנוהל במאוס 2009), הוא כדלקמן (ההדגשות במקור):

3" גיל הפסקת הפעילות המבצעית – 57 בימע"ר/ימע"ן ו-67 למתנדבי יח"מ [יחידות מיוחדות] ואבטחה. ככלל, ניתן להמשיך להתנדב באותו מגזר בפעילות שאינה מבצעית וללא מדים עד גיל 70. בעת הצורך יפעל המתנדב עם אפוד זוהר לצורך זיהויו (דוגמא לפעילויות שאינן מבצעיות ראה נספח א').

4) חריגים באבטחה וביח"מ:

(א) בסמכות ק' אק"מ מחוזי לאשר כחריג מתנדב מגיל 67 עד הגיעו לגיל 70 לפעילות מבצעית כולל מדים, על תנאי המצאת אישור רפואי מרופא יחידתי. האישור תקף לשנה ויש לחדשו מדי שנה עד הגיע המתנדב לגיל 70 (ראה נספח ב').

(ב) מתנדב פעיל, אשר הגיע לגיל 70-72 ועדיין עולים הצורך, הרצון והיכולת להמשיך להפעילו, תועבר לגביו בקשת אישור חריג לר' אק"מ (ראה נספח ב'). מתנדבים אלה בכל מקרה יפעלו בתפקידים שאינם מבצעיים וללא מדים. לא תאושר פעילות מתנדבים מעבר לגיל 72. כל מתנדב בגיל 70-72 שהתקבל לגביו אישור הפעלה חריג מר' אק"מ, יהיה, יירשם וידווח כמתנדב במסגרת משא"ז אבטחה בלבד".

הנוהל המעודכן שפורסם בשנת 2009 מוסיף על הוראות הנוהל הקודם בכך שהוא מאפשר לראש אק"מ לאשר המלצות של קציני אק"מ מחוזיים להמשיך התנדבות מגיל 72 עד גיל 75. על-פי הנוהל, התנדבות זו תיעשה במגזר המינהלי וללא מדים, ובמקום סעיף 3(ב) (4) (ב) בנוהל מ-2007 באים כעת סעיפים אלה:

"(ב) מתנדב פעיל, אשר הגיע לגיל 70-72 ועדיין עולים הצורך, הרצון והיכולת להמשיך להפעילו, תועבר לגביו בקשת אישור חריג לר' אק"מ (ראה נספח ב').

(ג) בסמכות ר' אק"מ לאשר המלצות ק' אק"מ מחוזיים להמשיך התנדבות מגיל 72 עד גיל 75 במגזר המנהלי בלבד וללא מדים. תוקף האישור לשנה".

בעקבות הערותינו בדיון שהתקיים בעתירה ביום 9.11.2009 ובעקבות ההחלטה שניתנה בהקשר זה בתום אותו הדיון, הגישו המשיבים ביום 23.11.2009 הודעה בה ציינו כי המילים "ללא מדים" יימחקו מן הנוהל המעודכן בסעיפים השונים, כך שכלל

המתנדבים ימשיכו ללבוש את פרטי הלבוש שלבשו כמתנדבים עד גיל 72, דהיינו: מתנדבי המגזר הייעודי ימשיכו ללבוש מדים ואילו מתנדבי האבטחה והסיוע ימשיכו ללבוש את פרטי הלבוש שלבשו בעבר (בדרך כלל אפוד זוהר).

3. הנה כי כן, על-פי הנוהל בנוסחו המעודכן, גיל הפסקת הפעילות המבצעית של מתנדבים חברי המשמר האזרחי ביחידה למניעת עבריינות (ימע"ר) וביחידה למניעת עבריינות נוער (ימע"ן) עומד על 57 שנים, ולמתנדבי היחידות המיוחדות והאבטחה - 67 שנים. ככלל ניתן להמשיך להתנדב באותו מגזר בפעילות שאינה מבצעית עד גיל 70, וביחידות המיוחדות ובאבטחה ניתן להמשיך ולהתנדב גם לפעילות מבצעית עד גיל 70, בכפוף לאישור רפואי שיחודש מדי שנה, אם אושר הדבר על-ידי קצין אק"מ מחוזי. כמו כן, יוכל מתנדב פעיל אשר הגיע לגיל 70-72 ועדיין קיימים הצורך, הרצון והיכולת להמשיך ולהפעילו, להמשיך להתנדב באישור חריג של ראש אק"מ בתפקידים שאינם מבצעיים וראש אק"מ אף מוסמך לאשר למתנדב, באישור שתוקפו לשנה אחת, המשך התנדבות על-פי המלצת קצין אק"מ מחוזי עד גיל 75 במגזר המינהלי.

העתירה וטענות הצדדים

4. העותר 1, מר עוזי שדה (להלן: שדה), יליד שנת 1936, שימש בהתנדבות כחבר במשמר האזרחי בנס ציונה משנת 2001 ועד שנת 2006. במסגרת התנדבותו נטל שדה חלק בפעילות השוטפת של יחידות התנועה המיוחדות אחת לשבוע, ולעתים תכופות התייצב למשמרות נוספות וכן סייע בענייני ביטחון שוטף ובאירועים מיוחדים. הוא עשה כן, לדבריו, באחריות, במסירות ובנאמנות, ועל כך מעידים מכתבי ההוקרה ותעודות ההצטיינות שצורפו לעתירה. בחודש נובמבר 2006, עם הגיעו לגיל 70, התבשר שדה כי לא יוכל להמשיך להתנדב במשמר האזרחי בשל העובדה שהגיע לגיל הפסקת ההתנדבות הקבוע בנוהל גיוס המתנדבים (מדובר בנוהל משנת 2004, שקדם לנוהל משנת 2007, אליו מתייחסת העתירה). שדה מציין כי משהופסקה פעילותו ההתנדבותית הוא איבד מקור מרכזי של עניין, סיפוק ותכלית בחייו, והוא מדגיש כי מבחינת כישוריו הפיזיים והמקצועיים לא הייתה כל מניעה להמשך פעילותו בתפקיד. העותר 2, מר מאיר כהן (להלן: כהן), יליד 1924, התנדב במשמר האזרחי במשך כ-34 שנים. בשנים האחרונות נטל חלק על בסיס יומיומי בפיקוח על משמרות הזהירות בדרכים וכן בפיקוח בתחנה המרכזית בנס ציונה, אך בחודש יוני 2007 נמסר לו כי עליו להפסיק את התנדבותו נוכח גיל הפסקת ההתנדבות הקבוע בנוהל. לדבריו, רואה כהן בהתנדבות ערך עליון, והיא איפשרה לו לתרום לחברה באופן פעיל והקנתה לו תחושת גאווה וסיפוק. כהן היה אף הוא מתנדב מסור וחרוץ אשר זכה לשבחים על פעילותו

במשך השנים, ונטען כי מבחינת כישוריו הפיזיים והמקצועיים לא הייתה כל מניעה להמשך התנדבותו. שדה וכהן סבורים כי יש לאפשר להם להמשיך ולהתנדב במשמר האזרחי ולדבריהם חשו עלבון והשפלה בשל ההחלטה להפסיק את התנדבותם, ולא פחות מכך בשל הדרך שבה נעשה הדבר.

5. העותרת 3, עמותה שמטרתה קידום זכויות האוכלוסייה המבוגרת בישראל, והעותרת 4, הפועלת למתן סיוע משפטי לקשישים ולקידום זכויות אוכלוסייה זו בישראל, טוענות כי סיפוריהם של שדה ושל כהן הם אך שתיים מני דוגמאות רבות לקושי שמעורר הנוהל נשוא העתירה, על-פיו מופסקת התנדבותם של פעילים נאמנים ומוכשרים במשמר האזרחי בשל גילם בלבד. העתירה הוגשה לאחר שהמשיבים דחו את הטענות שהעלתה בפניהם העותרת 3, בדבר היות הוראות הנוהל נגועות באפליה פסולה.

העותרים מציינים כי מאז שנת 2002 פועלת בהצלחה רבה באזורים שונים בארץ תוכנית "גימלאים למען ביטחון ישראל", במסגרתה משולבים מתנדבים מבוגרים במערך החירום במשמר האזרחי ומהווים כוח מרכזי בקרב כלל המתנדבים במשמר האזרחי. העותרים סבורים כי הוראות הנוהל הנוגעות לגיל הפסקת ההתנדבות, מבטאות אפליה מטעמי גיל האסורה על-פי עקרונות היסוד של המשפט הישראלי ועל-פי חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, תשמ"ח-1988 (להלן: חוק שוויון ההזדמנויות). אפליה זו באה לידי ביטוי, לטענתם, בקבלה להתנדבות, שכן לפי הנוהל לא ניתן לקבל אדם מעל גיל 65 להתנדבות; בהפסקת ההתנדבות - שכן מתנדבים מעל גיל 67 חייבים לסיים את התנדבותם, למעט חריגים; ובמסגרת ההתנדבות עצמה - שכן מתנדבים בני 67 ומעלה אינם רשאים ככלל להשתתף במשימות מבצעיות. העותרים אינם חולקים על כך שהמשיבים אינם צריכים לקבל מתנדבים שאינם כשירים פיזית להתנדבות וכן כי הם רשאים ואף חייבים להפסיק את פעילותם של מתנדבים שאיבדו את כושרם לעסוק בפעילות התנדבותית, אך הם מלינים על כך שנקבעו בנהל מועדים ביולוגיים אחידים לעניין האפשרות להתנדב ולעניין אופי ההתנדבות, וזאת בלא כל זיקה ליכולות התפקודיות של המתנדב. לטענת העותרים, הנוהל מפלה בין מתנדבים שהגיעו לגיל 67, והם עדיין במלוא כושרם, היכולים ורוצים להתנדב, לבין מתנדבים צעירים יותר, שכל ההבדל ביניהם הוא הגיל הכרונולוגי. העותרים טוענים כי במחקרים רבים לא נמצא קשר הכרחי בין גילו של אדם לבין יכולת התפקוד התעסוקתית שלו, מה גם שבפעילות התנדבותית היקף השעות מצומצם יותר מזה שבעבודה. לטענת העותרים, משבחרו המשיבים בקריטריון אחיד של גיל לצורך קבלה להתנדבות והפסקת ההתנדבות, מוטל

על כתפיהם הנטל להראות כי קריטריון זה אינו נגוע באפליה וכזאת לא עלה בידי המשיבים להראות.

העותרים מוסיפים וטוענים כי הוראות הנוהל פוגעות בכבוד האדם של המתנדבים עקב פגיעה בשוויון העולה כדי השפלה. העותרים סבורים כי הפגיעה אינה עומדת בתנאי פסקת ההגבלה שכן היא לא נעשתה בחקיקה או מכוח הסמכה מפורשת בחקיקה, והיא אף אינה עומדת בדרישת המידתיות. העותרים מדגישים כי לא כל פעילות התנדבותית במשמר האזרחי דורשת השתתפות במשימות מבצעיות, וכי דרך הפעולה המידתית בענייננו היא קביעת קריטריונים המבוססים על מבחנים אינדיבידואליים באמצעותם ניתן יהיה לאמוד את כישוריו של כל מתנדב ואת אופן ביצוע המשימות המוטלות עליו. העותרים סבורים כי מדובר בחלופה המשיגה את אותה התוצאה אליה חותרים המשיבים תוך פגיעה פחותה בעיקרון השוויון והם מפנים לפסקי דין שונים אשר לגישתם תומכים בעמדתם, ובהם בג"ץ 6778/97 האגודה לזכויות האזרח נ' השר לביטחון פנים, פ"ד נח(2) 358 (2004) (להלן: עניין האגודה לזכויות האזרח) ובג"ץ 10076/02 רוזנבאום נ' נציב שירות בתי הסוהר (לא פורסם, 12.12.2006) (להלן: עניין רוזנבאום) וטוענים כי הכללים הקבועים בנוהל בדבר גיל הפסקת ההתנדבות מהווים הכללה המשקפת דימוי שלילי כלפי האדם הזקן ודעה קדומה לפיה הוא מאבד את כושר תפקודו ואינו כשיר להתנדב מעצם היותם זקן. במלים אחרות, העותרים סבורים כי הוראות הנוהל אינן אלא ביטוי לתופעה הפסולה של "גילנות" (Ageism). עוד טוענים העותרים כי הפסקת פעילותם של מתנדבים שהגיעו לגיל 67 תוביל למחסור בכוח אדם פנוי, עתיר ניסיון ומיומן במשמר האזרחי, והם מציינים כי במחקרים נמצא שעובדים בגיל מתקדם הינם מהימנים ואחראים יותר מעובדים צעירים וכן כי שיעור ההיעדרויות שלהם נמוך יותר. על רקע זה עשויה להיות לבני ה-67 ומעלה תרומה ממשית לפעילותה של משטרת ישראל. בנוסף טוענים העותרים כי שילוב מתנדבים מבוגרים במשמר האזרחי עשוי לסייע בשינוי תדמיתה של הזיקנה וזיהויה עם מוגבלות, חולי וחסר אונים, ויש בו כדי למלא חלל שנוצר בחיי האדם הזקן עם פרישתו ממעגל העבודה ולתרום לרווחתו האישית ולבריאותו, כפי שהוכיחו מחקרים בנושא.

הסתדרות הגמלאים בישראל תומכת בעמדת העותרים והיא צורפה כעותרת נוספת, לבקשת העותרים ובהסכמת המשיבים (ראו החלטת כב' השופטת מ' נאור מיום 31.10.2007).

6. המשיבים תוחמים את תגובתם לסעד שנתבקש בעתירה, הנוגע אך ורק להוראות הנוהל העוסקות בגיל הפסקת פעילותם של המתנדבים במשמר האזרחי, ואין הם רואים צורך להידרש לטענות שהעלו העותרים ביחס לגיל המקסימאלי לקבלה להתנדבות. לגופם של דברים, עמדת המשיבים היא כי הוראות הנוהל הקובעות שהתנדבותו של מתנדב במשמר האזרחי תופסק, ככלל, בהגיעו לגיל 67 אין בהן משום אפליה פסולה בהתחשב במהות תפקידו של המתנדב ובהסדרים החלים על פרישת עובדים מעבודה בכלל ועל פרישת שוטרים מעבודתם בפרט. בהתחשב בהסדרים אלה, כך לטענת המשיבים, אף לא ניתן לומר כי ההוראות הנ"ל פוגעות בכבודם של אנשים מבוגרים המבקשים להתנדב, וגם אם קיימת פגיעה כזו היא עומדת בתנאי פסקת ההגבלה שבחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. המשיבים מדגישים כי חובותיו וסמכויותיו של המתנדב במשמר האזרחי הן כשל שוטר, ועל כן נדרשים המתנדבים לערנות, מהירות תגובה, כושר פיזי ובריאות תקינה. דרישות אלו מובנות מאליהן לגבי פעילויות מבצעיות אך הן דרושות במידה זו או אחרת גם לפעילויות שלא נחשבות מבצעיות כגון השתתפות במשמרות זהירות בדרכים וליווי קשישים. המשיבים מציינים כי נוכח אופי התפקידים שממלאים מתנדבי המשמר האזרחי, קיימת, בהקשרים שונים, רלוונטיות לגילם של המתנדבים. כך, בשל אופייה המבצעי של הפעילות ההתנדבותית קיים סיכון של פגיעה תוך כדי ביצועה וההשלכות הרפואיות של פגיעה כזו חמורות יותר ככל שמדובר במתנדב מבוגר יותר. כמו כן טוענים המשיבים - ואומר כבר עתה כי טענה זו מוטב היה לה שלא נטענה משנטענה - כי המתנדבים נעים יחד עם שוטרים ולעתים בלעדיהם, ולגישתם "תחושת הביטחון וההרתעה, שנוכחות המשטרה בחוצות הערים צריכה ליצור, תיפגם בלא הגבלה על גיל ההתנדבות".

המשיבים מוסיפים וטוענים כי העותרים לא הציגו כל אסמכתא לכך שחוק שוויון ההזדמנויות חל גם על התנדבות, להבדיל מעבודה, והם מדגישים כי משפט העבודה המגן, כפי שפורש בפסיקה, אינו חל על יחסי התנדבות. מכל מקום, לטענת המשיבים בחינתו של נוהל גיוס המתנדבים על-פי המבחנים המהותיים של חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה אף היא אינה מוליכה למסקנה בדבר קיומה של האפליה הנטענת, שכן בדומה לכפיית פרישה מעבודה, אין מקום למסקנה לפיה הפסקת התנדבות במשמר האזרחי בגיל בו ניתן לכפות על אדם לפרוש מעבודתו מהווה פגיעה בכבוד. עוד טוענים המשיבים כי בהתחשב בצרכים המיוחדים של המשטרה, ניתנה לה הסמכות לקיים מדיניות פרישה שונה מן הנהוג בשירות המדינה ולהורות על יציאתם של שוטרים לגמלאות בגיל 57. על רקע זה, אין לומר שהפסקת ההתנדבות במשמר האזרחי, ככלל, בגיל 67, מהווה אפליה מחמת גיל. מסקנה זו מתחזקת, לטענת המשיבים, נוכח קיומה של סמכות להאריך את ההתנדבות אף מעבר לגיל 67, במקרים

חריגים. לטענתם, קיומו של מנגנון לבחינת חריגים מוסיף למידת האיזון של ההסדר שנקבע בנוהל, במיוחד לאחר שהנוהל המעודכן משנת 2009 העלה ל-75 את גיל הפסקת ההתנדבות המקסימאלי. המשיבים מדגישים בהקשר זה כי בכל הקשור לגיל הפסקת ההתנדבות זוכה המתנדב, ככלל, לתנאים עודפים על אלה שזוכה להם שוטר מן המניין, שכן הוא יכול להימנות עם שורות הארגון עד גיל 67 ואף עד גיל 75, דהיינו 10 עד 18 שנים מעבר לגיל הפרישה של שוטר.

7. בתשובה לתגובת המשיבים טוענים העותרים כי העתירה מופנית הן כלפי קביעת גיל מקסימאלי לגיוס מתנדבים למשמר האזרחי והן כלפי קביעת גיל מקסימאלי להפסקת התנדבותם. לטענת העותרים, תגובת המשיבים מעידה בבירור על כך שהמניע העיקרי ביסוד הנוהל הוא גילנות, והם טוענים כי המשיבים לא הוכיחו באופן מדעי שאינו מבוסס על סטריאוטיפים כי כל אדם המגיע לגיל 67 בהכרח מאבד מכושרו הפיסי או המנטאלי. העותרים סבורים כי הטענה לפיה מתנדבים זקנים פוגעים בתדמית המשטרה ובתחושת הביטחון של הציבור לוקה בגילנות והיא מבטאת יחס סטריאוטיפי כלפי אוכלוסייה זו. העותרים אף מצרפים את תצהירו של מר מוטי קליינמן, מפקד המשמר האזרחי בנס ציונה (בדימוס), העומד על תרומתם הרבה של המתנדבים המבוגרים למשמר ועל כך שפעילותם בוצעה ללא דופי, וכן את תצהירה של גב' מרגלית גד, מנהלת תוכניות קהילתיות והתנדבותיות באש"ל, המתארת את תרומתם הרבה של המתנדבים המבוגרים במסגרות שונות ומציינת כי כשליש ממתנדבי המשמר האזרחי הם גימלאים שרבים מהם מעל גיל 67. לבסוף טוענים העותרים כי הסדר הפרישה בגיל כרונוולוגי הנהוג בישראל אינו חל על התנדבות וכי שיקולים הרלוונטיים לעניין גיל הפרישה מעבודה כגון עלויות שכר גבוהות של העובד הוותיק, פרישה כהטבה סוציאלית לעובד ועוד, אינם מתקיימים לגבי פעילות התנדבותית. עוד טוענים העותרים כי קבלת עמדתם של המשיבים משמעותה היא הדרת אנשים זקנים ממעגל ההתנדבות.

ד"ן

8. השאלה המרכזית העולה בעתירה שלפנינו - בהינתן הסעד המבוקש בה - היא האם הוראותיו של נוהל גיוס מתנדבים למשמר האזרחי הקובעות גיל כרונוולוגי אחד להפסקת ההתנדבות, נגועות בגילנות ופוגעות בעיקרון השוויון ובכבוד האדם של המתנדבים שהתנדבותם מופסקת בהגיעם לגיל זה.

במשפט העבודה קיימת אבחנה מהותית בין עובדים לבין מתנדבים, ובפסיקת בית הדין הארצי לעבודה נקבע כי המתנדב הוא עובד במובן המילולי של מושג זה, כלומר הוא מבצע עבודה עבור מעסיקו, אך אין מתקיימים בינו ובין המעסיק יחסי עובד ומעביד. כן נפסק כי עבודת המתנדב אינה מצמיחה זכויות מכוח הסכמים קיבוציים ובאין הוראה מיוחדת בחוק לא חל עליו משפט העבודה המגן, למעט חובת המעסיק לבטחו (ראו: ע"ע (ארצי) 1270/00 פרידמן - הוז, פד"ע לח 39, 43 (2000); ע"ע (ארצי) 1403/01 סרוג"י - המוסד לביטוח לאומי, פד"ע לט 686, 694-695 (2004); ת"פ (ארצי) 40/09 מדינת ישראל-משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה - עמותת עין יעל, פסקה 6 (טרם פורסם, 16.5.2010); השוו רות בן-ישראל, גדעון בן-ישראל מי מפחד מהגיל השלישי 143-144 (תשס"ד) (להלן: בן-ישראל, מי מפחד מהגיל השלישי)). אולם, טרם שנדון במעמדם של המתנדבים ובמודל שיש לאמץ לעניין הפסקת ההתנדבות נראה כי מן הראוי לסקור את הדין הפוזיטיבי הנוגע למודל פרישתם של עובדים במשק הישראלי, בשל ההשלכות העשויות להיות לו לעניין מתנדבים בכלל ולעניין מתנדבים במשמר האזרחי בפרט.

10. המודל שאימץ הדין הישראלי לעניין פרישתם של עובדים מעבודה הוא המודל הקובע גיל פרישה אחיד וקבוע מראש ולא מודל אינדיבידואלי של פרישה תפקודית המתחשב בנתוני הפרטניים של כל עובד. חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 (להלן: חוק גיל פרישה) מעיד על עצמו בסעיף 1 כי מטרתו היא "לקבוע כללים אחידים לעניין גיל פרישה מעבודה, ובכלל זה העלאתו באופן מדורג...". ובסעיף 4 לחוק נקבע בהתאם כי גיל פרישת חובה מעבודה לגבר ולאשה הוא גיל 67, ובלשון הסעיף: "הגיל שבהגיעו אליו ניתן לחייב עובד לפרוש מעבודתו בשל גילו, הוא גיל 67 לגבר ולאשה (בחוק זה - גיל פרישת חובה)". חוק גיל פרישה נחקק בעקבות המלצותיה של ועדה ציבורית לבחינת גיל הפרישה מעבודה בראשותה של כב' השופטת (בדימ') שושנה נתניהו אשר בחנה את סוגיית גיל הפרישה לרבות האחדת גיל הפרישה לנשים ולגברים (ראו דוח הוועדה הציבורית לבחינת גיל הפרישה, 2000). על-פי דברי ההסבר לחוק נדרשה הסדרה סטטוטורית של גיל הפרישה והעמדתו על גיל 67 לנשים ולגברים כאחד, נוכח הגידול המתמשך בתוחלת החיים והעלייה ביחס שבין מספר המבוגרים בחברה הישראלית לבין כלל האוכלוסייה, ונוכח הצורך להתאים את שוק העבודה ואת מערכות הביטחון הסוציאלי לאותם שינויים (ראו הצעת חוק גיל פרישה, התשס"ד-2003, ה"ח 201; לעניין גיל פרישת חובה בעולם ראו מיכל טביביאן-מזרחי איסור הפליה בעבודה על רקע גיל 7-8 (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2007).

באשר לעובדי המדינה, נחקק הסדר סטטוטורי הקובע גיל פרישה אחיד כבר לפני שנים רבות. כך נקבע בסעיף 18(א) לחוק שירות המדינה (גמלאות) [נוסח משולב], תש"ל-1970 (להלן: חוק הגמלאות) - טרם תיקונו בחוק גיל פרישה - כי "עובד ששירת עשר שנים לפחות, רשאי נציב השירות להחליט על יציאתו לקצבה אם הגיע העובד לגיל 60 והוא חייב לעשות כן אם הגיע לגיל 65...". משנחקק חוק גיל פרישה נכלל בו גם תיקון עקיף לסעיף 18 של חוק הגמלאות המתאים אותו לגיל פרישת חובה הקבוע בסעיף 4 לחוק גיל פרישה, וסעיף 18(א) לחוק הגמלאות בנוסחו המתוקן קובע אפוא עתה כי "עובד ששירת עשר שנים לפחות, רשאי נציב השירות להחליט על יציאתו לקצבה אם הגיע העובד לגיל 60 והוא חייב לעשות כן בתום החודש שבו הגיע העובד לגיל פרישת חובה, כמשמעותו בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004...". באשר לשוטרים נקבעו בחוק הגמלאות הוראות מיוחדות המוציאות אותם מגדר תחולתו של סעיף 18 והמחילות לגביהם הסדר גיל פרישה מיוחד (הסדר דומה קיים גם לגבי סוהרים). כך קובע סעיף 73 לחוק הגמלאות כי "סעיף 18 לא יחול על שוטר, אולם שוטר ששירת עשר שנים לפחות, רשאי המפקח הכללי של המשטרה להורות על יציאתו לקצבה, אם הגיע השוטר לגיל הפרישה לשוטר". "גיל הפרישה לשוטר" קבוע בחלק ב' לתוספת השנייה לחוק הגמלאות, והוא נע (לאחר חקיקת חוק גיל פרישה) בין 55 ל-57, לפי תאריך הלידה, תוך העלאה הדרגתית של גיל הפרישה לגיל 57. הוראה דומה המסמיכה את המפקח ל"להורות על יציאתו של שוטר לקצבה עם הגיעו לגיל 55 נכללה בנוסח הקודם של חוק הגמלאות, טרם חקיקת חוק גיל פרישה.

לצורך הפעלת הסמכות הנתונה למפקח על-פי סעיף 73 לחוק הגמלאות, הותקן טרם חקיקת חוק גיל פרישה נוהל פנימי במשטרה לפיו נקבע גיל 55 כגיל פרישה אחיד, אך נוהל זה נפסל על-ידי בית המשפט בעניין רזנבאום ונקבע כי לא הוכח שגיל פרישה כפוי ואחיד הנמוך בעשר שנים מגיל הפרישה הנוהג ביתר השירות הציבורי, מתחייב "מאופיים או ממהותם" של כלל התפקידים או המשרות במשטרה (ובשירות בתי הסוהר). עוד נקבע כי בהעדר בסיס ענייני לקביעת גיל 55 כגיל הפרישה בשב"ס ובמשטרה נוצר הרושם כי הטעם העיקרי לקביעת גיל זה כגיל הפרישה הכפויה מן השב"ס והמשטרה הינו שזהו הגיל המינימאלי שהותר לקבעו על-פי חוק במסגרת סעיף 73 לחוק הגמלאות, בלא שהופעל בהקשר זה שיקול דעת עצמאי וענייני. במאמר מוסגר יצוין כי בעוד העתירה בעניין רזנבאום תלויה ועומדת נחקק חוק גיל פרישה והגיל המינימאלי לעניין סעיף 73 לחוק הגמלאות הועלה כאמור ל-57, אך בית המשפט סבר כי לשינוי זה אין השלכה מהותית על העניין שלפניו ועל כן דן בעתירה בהתבסס על הדין שקדם לחוק גיל פרישה. בית המשפט הוסיף וציין בעניין רזנבאום כי שיקול הדעת שהוקנה למפקח ל"המשטרה ולנציב שירות בתי הסוהר בעניין זה אינו מתמצה

בבחירה בין גיל פרישה אחיד מינימאלי לבין הוצאה לקצבה על יסוד בדיקה אינדיבידואלית, וכי "בין שני קצוות אלה קיים מגוון רחב של הסדרי פרישה שהמשיבים יכולים היו לגבש, מתוך התחשבות באיסור ההפליה מחמת גיל, ומבלי להתפשר על אופי השירות בשב"ס ובמשטרה ועל הרמה המקצועית של גופים אלה. כך, למשל, ניתן ליצור קטגוריזציה של תפקידים או משרות בתוך הגופים". בית המשפט בעניין רזנבאום עמד על כך כי תנאי העבודה בשב"ס ובמשטרה הם אכן מיוחדים מבחינות שונות, אך קבע כי "לא הונחה תשתית ראייתית מספקת ומשכנעת מדוע האמצעי הגיליוטיני של גיל פרישה אחיד, שהינו נמוך בעשר שנים מן הנהוג ביתר שירות המדינה, מהווה האמצעי שפגיעתו בזכויות האדם היא הפחותה לצורך מימוש יעדי השב"ס והמשטרה", ועל כן הוסיף וקבע כי מדיניות הפרישה הנהוגה בשב"ס ובמשטרה אינה כדין. בעקבות פסק הדין בעניין רזנבאום גובשו נהלים חדשים לעניין הסדרי הפרישה בשב"ס ובמשטרה. הנוהל החדש במשטרה נדון בבג"ץ 10022/08 לייבה נ' המפקח הכללי של משטרת ישראל (טרם פורסם, 25.6.2009) (להלן: עניין לייבה), ונקבע כי המתכונת המתוקנת של הסדרי הפרישה בנוהל זה אין בהם משום אפליה מחמת גיל נוכח הקטגוריזציה של תפקידים משטרתיים הקבועה בהם, נוכח המנגנון הקבוע בנוהל המאפשר הגשת בקשה להארכת שירות עד גיל 60 ומעבר לגיל 60, וכן משום ש"בעוד שבעבר שמו נהלי המשטרה את הדגש על הגעתם של השוטרים לגיל בו ניתן היה להוציאם לגמלאות כטעם המכריע לעשות כן, הרי שכיום גיל זה מהווה אך את נקודת המוצא להליך, שעיקרו נוגע כעת לבחינת הסוגיה באופן מפורט, תוך הפעלת שיקול דעת פרטני המתחשב במכלול השיקולים הרלוונטיים". עתירה נוספת התלויה ועומדת בפני בית משפט זה, לאחר שהועברה להרכב מורחב, עניינה בהסדר הפרישה החדש שנקבע בעקבות פסק הדין בעניין רזנבאום בנוהל שירות בתי הסוהר (בג"ץ 1268/09 זוזל נ' נציב שירות בתי הסוהר).

11. השאלה האם חיובו של עובד לפרוש מעבודה בגיל אחיד וקבוע מראש פוגע כשלעצמו בכבוד האדם או בשוויון היא שאלה נכבדה והובעו לגביה דעות שונות הן בספרות המשפטית והן בפסיקה (ראו לעניין זה: עמדת כב' השופט מ' חשין (כתוארו אז) בבג"ץ 6051/95 רקנט נ' בית-הדין הארצי לעבודה, פ"ד נא(3) 289, 309-310, 336 (1997) (להלן: בג"ץ רקנט) ועמדת כב' השופטת ד' ביניש (כתוארה אז) שם, בעמ' 374-373; דנג"ץ 4191/97 רקנט נ' בית-הדין הארצי לעבודה, פ"ד נד(5) 330, 360 (2000) (להלן: דנג"ץ רקנט); עניין רזנבאום, פסקה 15; בג"ץ 4487/06 קלנר נ' בית הדין הארצי לעבודה, פסקאות 21, 23, 36 לפסק-דינו של כב' השופט ס' ג'ובראן וכן פסקה ז' לפסק-דינו של כב' השופט א' רובינשטיין (טרם פורסם, 25.11.2007); כן ראו ע"ע (ארצי) 107/05 קלנר - נציב שירות המדינה, פסקה 7 (טרם פורסם, 27.2.2006)

(להלן: ע"ע קלנר); ע"ע (ארצי) 1313/04 אסא - אל-על נתיבי אוויר לישראל בע"מ (טרם פורסם, 23.3.2006) (להלן: ע"ע אסא); רות בן-ישראל "גיל הפרישה במבחן השוויון: פרישה ביאולוגית או פרישה תפקודית"? הפרקליט מג 251 (תשנ"ז) (להלן: בן ישראל, גיל הפרישה במבחן השוויון); שרון רבין-מרגליות "הבחנה, אפליה וגיל: משחק של יחסי כוחות בשוק העבודה" משפטים לב 131 (תשס"ב) (להלן: רבין-מרגליות, הבחנה, אפליה וגיל); פנינה אלון-שנקר "העולם שייך לצעירים": על אפליה מחמת גיל מתקדם בעבודה ופרישת חובה בגיל נקוב" ספר דליה דורנר 81 (שולמית אלמוג, דורית ביניש, יעד רותם - עורכים, תשס"ט) (להלן: אלון-שנקר, 'העולם שייך לצעירים'); דן שניט "חובת הפרישה לגימלאות - הערכה מחדש" הפרקליט לב 507 (תשל"ט) (להלן: שניט, חובת הפרישה לגימלאות); ישראל דורון "זיקנה וזכויות כלכליות וחברתיות: יחסי-הגומלין בין הזדקנות החברה הישראלית ובין מעמדן של הזכויות הכלכליות והחברתיות במשפט הישראלי" זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות בישראל 893, 930-931 (יורם רבין ויובל שני עורכים, תשס"ה).

לא למותר לציין כי מאז חקיקת חוק גיל פרישה המעגן מודל זה של גיל פרישה אחיד וקבוע מראש בהסדר סטטוטורי והמחיל אותו על כלל העובדים במשק, ניצבת בפני המסתייגים מהסדר זה משוכה גבוהה הכרוכה בביטול הוראת חוק מפורשת (סעיף 4 לחוק גיל פרישה). שאלה מעניינת העשויה להתעורר בהקשר זה נוגעת ליחסי הגומלין בין הוראת סעיף 4 לחוק גיל פרישה ובין הוראת סעיף 2(א) לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, האוסר על מעביד להפלות בין עובדיו או בין דורשי עבודה, בין היתר בשל גילם בכל אחד מאלה:

- (1) קבלה לעבודה;
- (2) תנאי עבודה;
- (3) קידום בעבודה;
- (4) הכשרה או השתלמות מקצועית;
- (5) פיטורים או פיצויי פיטורים;
- (6) הטבות ותשלומים הניתנים לעבוד בקשר לפרישה מעבודה.

(אשר לתחולתו של חוק שוויון ההזדמנויות על תנאי גיל הפרישה מכוח סעיף 2(א) המתייחס ל"תנאי עבודה" ראו: בג"ץ רקנט, 349-350, 373; וכן ראו רבין-מרגליות, הבחנה, אפליה וגיל, 173).

שאלות מורכבות ומעניינות אלו אינן צריכות הכרעה בעתירה שבפנינו משני טעמים. ראשית, עסקינן במתנדבים, וכפי שכבר צוין לעיל קיימת במשפט העבודה אבחנה מהותית בין עובדים לבין מתנדבים ומשכך חוק גיל פרישה וחוק שוויון

ההזדמנויות בעבודה אינם חלים, ככאלה, על מתנדבים, אם כי חלים לגביהם, כמובן, ברמה המהותית עקרונית יסוד של שיטתנו המשפטית ובהם, בין היתר, האיסור על אפליה מחמת גיל. שנית, העתירה שבפנינו עניינה במתנדבים אשר גילם עולה על גיל פרישה חובה הקבוע בחוק גיל פרישה (67) (שדה הינו יליד שנת 1936 וכהן הינו יליד שנת 1924). זאת, גם אם אין מביאים בחשבון את העובדה כי הסדרי הפרישה הנוגעים לשוטרים הינם לכתחילה הסדרים מיוחדים ואת העובדה שהמחוקק הבחין לעניין זה בסעיף 73 לחוק הגמלאות בין שוטרים ובין עובדי מדינה אחרים והכיר באפשרות כי לגבי שוטרים ייקבע גיל פרישה נמוך מזה הקבוע לגבי עובדי מדינה (התואם, כמפורט לעיל, את גיל פרישה חובה בכלל המשק (67), ראו עניין לייבה, פסקה 8). נראה כי מטעמים אלה אין העתירה מפנה כלל את חציה כנגד גיל פרישה חובה הקבוע בסעיף 4 לחוק גיל פרישה, אך היא בהחלט מכוונת כנגד המודל של גיל פרישה כפוי ואחיד שאומץ באותו חוק ככל שמבקשים להחילו על הפסקת התנדבות, תוך הדגשת ההבדלים הקיימים בהקשר זה בין עובדים לבין מתנדבים.

12. אכן, קיימים הבדלים רלוונטיים בין עובדים ובין מתנדבים העשויים להשליך על הסדר הפסקת ההתנדבות שראוי להחיל על מתנדבים. כך, למשל, ציין כב' הנשיא אדלר בע"ע קלנר כי קביעת גיל פרישה כרונולוגי לעובדים, אף שהוא פוגע בזכויות חוקתיות כגון חופש העיסוק וכבוד האדם, נעשית לתכלית ראויה והיא - מתן הזדמנות הוגנת למשתתפים חדשים בשוק העבודה. בכך, לדעת כב' הנשיא אדלר, יש משום איזון הולם בין הזכויות החוקתיות של עובדים ותיקים לבין זכויותיהם של עובדים צעירים יותר בהיבט החברתי הכולל, ועל כן סיכם וקבע כי "שתי השיטות - זו של הפרישה הכרונולוגית וגם זו של הפרישה התפקודית - עונות על המבחנים החוקתיים המיועדים להבטיח שוויון ואף שוויון הזדמנויות בעבודה ואין מקום לפסול כלא חוקתית את השיטה שנבחרה על ידי המחוקק הישראלי" (שם, פסקה 7; ראו גם עמדתו ב-ע"ע אטא). שיקולים אלה הנוגעים לשוויון הזדמנויות בעבודה ולשילוב עובדים צעירים בשוק העבודה אינם רלוונטיים, כך נראה, לגבי מתנדבים. הוא הדין באשר לשיקול שעניינו עלות העסקתו של עובד ותיק (ראו שניט, חובת הפרישה לגימלאות, 510) וכן באשר לשיקול המועלה לעתים בהקשר זה בדבר מתן אפשרות לעובד להקדיש מזמנו לעיסוקי פנאי לאחר שנים ארוכות של עבודה (לשיקול זה ראו רות בן-ישראל שוויון הזדמנויות ואיסור אפליה בעבודה כרך ג 1035 (תשנ"ח); ראו והשוו גם בג"ץ 104/87 נבו נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד מד(4) 749, 754 (1990)). אכן, אין להוציא מכלל אפשרות כי הבדלים אלה עשויים להוליך אל המסקנה כי לגבי הפסקת התנדבותם של מתנדבים, ככלל, יש לאמץ מודל שונה מזה הקבוע בחוק גיל פרישה (אם כי העובדה שהמחוקק הישראלי אימץ מודל של גיל פרישה אחיד לגבי כלל המשק הישראלי,

בהחלט נושאת משקל גם בהקשר זה). אולם, העתירה שבפנינו עוסקת במתנדבים מסוג מסוים שנתקבלו כחברים במשמר האזרחי על-פי פקודת המשטרה, וזוהי ללא ספק קבוצה בעלת מאפיינים ייחודיים בנוף המתנדבים בישראל. לגבי קבוצה זו קיים הסדר סטטוטורי מפורט בפקודת המשטרה ובתקנות המשטרה, היוצר הקבלה שאין להתעלם ממנה בינם ובין שוטרים, ואף נקבע בו מפורשות בסעיף 49ד(א) לפקודת המשטרה (אותו כבר הזכרנו לעיל) כי "חובותיו, זכויותיו, סמכויותיו, חסינויותיו וכפיפותו לשיפוט ולדין משמעתי של חבר המשמר בשעת מילוי תפקידו יהיו כשל שוטר, בשינויים שיקבע השר בצו" (ראו לעניין זה גם תקנה 6 לתקנות המשטרה וכן ראו רע"א 252/09 אונגר נ' קצין התגמולים (טרם פורסם, 8.8.2010). בין היתר, קובע ההסדר הסטטוטורי לעניין מתנדבי המשמר האזרחי את תנאי קבלתם של המתנדבים לשורות המשמר האזרחי, את הסמכויות המוקנות להם במילוי תפקידם ועוד כהנא וכהנא הוראות הנוגעות להכשרתם, להצהרת האמונים שעליהם לחתום וכן לתגים, לסמלים ולמדים שעליהם לענוד וללבוש, כמי שממלאים תפקיד במערך ביטחון הפנים של המדינה וכמי שמבצעים עם גיוסם משימות ותפקידים מגוונים כגון: סיוע ליחידות הסיור של המשטרה; סיוע בחיפוש נעדרים וחילוצם; סיוע ליחידות השיטור הימי והמוטס של המשטרה; סיוע לחבלני המשטרה; סיוע בהפעלת מוקדי משטרה, יומנים, ומרכזי שליטה ודיווח משטריים; סיוע במשימות מניעה של עבריינות נוער; סיוע ליחידות התנועה של המשטרה; סיוע ליחידות הבילוש של המשטרה; פעולות למניעת עבירות וגילויין; סיוע בביצוע פעולות הדרכה והסברה בקהילה ועזרה לאוכלוסיות נזקקות; סיוע בזיהוי חללים באירוע אסון המוני; וכן סיוע למשטרה במקצועות המחייבים מיומנות מיוחדת.

13. בהינתן החפיפה הלא מבוטלת בין מהותם ואופיים של המשימות והתפקידים המוטלים על שוטרים ובין אלה המוטלים על מתנדבים במשמר האזרחי כמפורט בפקודת המשטרה, ובהינתן העובדה כי אופק ההתנדבות שנתאפשר למתנדבים במשמר האזרחי על-פי הנוהל המתוקן מ-2009 עולה במידה משמעותית על אופק ההעסקה של שוטרים, קשה לקבל את הטענה כי מתנדבים שהגיעו לגיל 67 מופלים מחמת גיל. כזכור, קובע חוק הגמלאות לגבי שוטרים כי החל מגיל 57 רשאי המפכ"ל להוציאם לקצבה, ויש לזכור כי הנוהל הפנימי שנקבע לעניין זה לא נפסל בעניין רזונבאום בשל אפלייתם של שוטרים שהגיעו לגיל 55 (או 57) על בסיס גיל בהעדר בדיקה אינדיבידואלית לגבי יכולתו התפקודית של כל שוטר ושוטר (המודל שליישומו חותרים העותרים לגבי מתנדבי המשמר האזרחי בעתירה דנן), אלא משום שאומץ בו באופן גורף הגיל המינימאלי שקבע המחוקק (אז 55) בלא הפעלת שיקול דעת ובלא יצירת

קטגוריות על בסיס ענייני המבחנות בין סוגי התפקידים השונים לעניין הסדר הפרישה מהמשטרה.

עיון בנוהל נשוא העתירה דגן (כפי שתוקן ב-2009) מלמד כי הוא אינו חל באופן גורף על כל סוגי התפקידים המוטלים על מתנדבי המשמר האזרחי. יש בו הבחנה לגבי גיל הפסקת ההתנדבות בין תפקידים מבצעיים (אותם יוכל המתנדב למלא ביחידות היח"מ והאבטחה עד גיל 70) ובין תפקידים מינהליים (אותם יוכל המתנדב למלא עד גיל 75), ויש בו מנגנון המאפשר למתנדבי המשמר האזרחי להגיש בקטגוריות מסוימות בקשות הארכה למקרים חריגים. כל אלה הביאוני לכלל מסקנה כי הנוהל בו עסקינן משקף במידה רבה מודל המיישם את אחת מאפשרויות הביניים עליהן עמד הנשיא ברק בעניין רוננבאום, הקיימות כדבריו בין שתי אפשרויות קצה - גיל פרישה אחיד מינימאלי מצד אחד והסדרת פרישה על יסוד בדיקה אינדיבידואלית מצד שני (ראו והשוו עניין לייבה). משכך אינני סבורה כי יש מקום לפסול את הנוהל המתוקן מ-2009, כנוהל הנגוע באפליה מחמת גיל (בכפוף להשמטת עניין המדים כהודעת המדינה מיום 23.11.2009).

אוסף ואומר, בלא להביע דעה קטגורית לכאן ולכאן, כי אכן קיימים טיעונים נכבדים בפי אלה, ובהם העותרים, המעלים על נס את מודל הבדיקה האינדיבידואלית כבסיס להסדר פרישה המכבד את האדם ואת יכולותיו וכמודל שאינו נתפס לסטריאוטיפים ולדעות קדומות על היות יכולותיו הפיזיות והרוחניות של האדם המבוגר נמוכות בהכרח מאלה של הצעיר ממנו (לעניין זה ראו אלון-שנקר, 'העולם שייך לצעירים', 116; בן-ישראל, גיל הפרישה במבחן השוויון, 271). טיעון נוסף, נכבד אף הוא, המושמע בהקשר זה נוגע לפגיעה הנגרמת לחברה כתוצאה מאימוץ מודל של פרישה כפויה בגיל אחיד בשל היותו על תרומתם של אנשים בעלי ניסיון ויכולת (ראו עניין רוננבאום, פסקה 11). מנגד, מעלים המצדדים במודל גיל הפרישה האחיד - אותו אימץ כאמור המחוקק הישראלי - טיעונים כבדי משקל לא פחות ובהם הטיעון כי מנקודת ראותו של האדם הנוגע בדבר, אין להעדיף הסדר פרישה או הפסקת התנדבות המבוסס על בדיקה תפקודית אינדיבידואלית משום שהוא עלול לפגוע בכבודו כאדם ולהעמידו במצבים של מתח, אי-ודאות ואף השפלה בשל הצורך בבדיקות חוזרות של יכולותיו ותפקודו ובשל השוואתם לאחרים על בסיס אינדיבידואלי. עמדה על כך כב' השופטת ביניש (כתוארה אז) בבג"ץ רקנט, בציינה: "עם חסרונותיה של פרישה פונקציונלית כזו, אשר כיום מתרבים המטיפים לה, ניתן למנות גם את הפגיעה בכבודו של העובד המזדקן שכושרו לעבוד יעמוד במבחן מתמיד" (שם, 374; ראו גם עמדת פרופ' פרנסס רדאי בדוח הוועדה הציבורית לבחינת

גיל הפרישה, 31; ראו והשוו גם דברי כב' השופט מ' חשין (כתוארו אז) שם, בעמ' 338; אך ראו עמדת כב' הנשיא א' ברק בדנג"ץ רקנט, 355 וכן בעניין האגודה לזכויות האזרח, 369).

14. בשולי הדברים אבקש להוסיף כי רבים מבין האזרחים המבוגרים בוחרים לאחר פרישתם להתנדב במסגרות שונות על מנת ליצוק עניין ותוכן לזמן שהתפנה להם ועל מנת להוסיף ולהגשים עצמם גם בשלב זה של חייהם. אותם מתנדבים חשים צורך ויכולת להמשיך לתרום לקהילה ולחברה שבה הם חיים, ולשם כך הם מוכנים להעניק מזמנם, ממרצם ומכישוריהם ללא תמורה חומרית. תופעת ההתנדבות של בני "הדור השלישי" היא, אפוא, מבורכת בכל היבט שהוא ויש לעודדה. היא משיאה תרומה ניכרת למתנדב עצמו - החש סיפוק, חווה הגשמה עצמית והתפתחות אישית, יוצר מעגלי השתייכות מקצועיים וחברתיים וזוכה לאתגרים חדשים - ואף לקהילה - היוצאת נשכרת מן המשאבים שמעניקים לה המתנדבים, מיכולותיהם ומניסיון החיים שלהם (ראו אתר המועצה הלאומית להתנדבות,

<http://ivolunteer.org.il/Index.asp?ArticleID=1955&CategoryID=680&Page=1>;

באופן כללי ראו גם יוסי זולפן מסמך רקע לדיון בנושא ההתנדבות ומאפייניה (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2004); כן ראו והשוו בן-ישראל, מי מפחד מהגיל השלישי, 118). תרומתם הרבה של המתנדבים המבוגרים משתקפת גם מן התצהירים שצורפו לעתירה, ומדובר כאמור בתופעה שיש להתגאות בה ולעודד אותה. יחד עם זאת, ומן הנימוקים שפירטתי לעיל, לא מצאתי כי העתירה מגלה עילה לפסול את הנוהל הנוהג לגבי הפסקת התנדבות במשמר האזרחי.

בשל כל הטעמים המפורטים לעיל, אציע לחברי לדחות את העתירה בלא צו להוצאות.

ש ו פ ט ת

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

אני מסכים.

שופט

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת א' חיות.

ניתן היום, כ"ג אלול תש"ע (2.9.2010).

שופט

שופט

שופטת